

รายงานการประชุมคณะกรรมการวิชาการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)
ครั้งที่ ๓/๒๕๖๕ วันอังคาร ที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๕ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.
ณ ห้องประชุมสุทธิพร จีระพันธุ์ ส.ป.ก. ถนนราชดำเนินนอก
และผ่านระบบออนไลน์ (Online) โดยโปรแกรม Zoom meeting

คณะกรรมการผู้เข้าร่วมประชุม

๑. นางสาวฐิติภาพรรณ พึ่งไพฑูรย์		ผู้ตรวจราชการกรม แทนเลขาธิการ ส.ป.ก.	ประธานการประชุม
๒. นางสาวฉวีพร นีรส	โพธิ์เจริญ	ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง	กรรมการ
๓. นางสาวรุจี	รอดชะ	นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการพิเศษ แทนผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	กรรมการ
๔. นางสาวศศิธร	นาคศรีจันทร์	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ แทนผู้อำนวยการสำนักบริหารกองทุน	กรรมการ
๕. นางสาวจรรุวรรณ	ใหญ่ยงค์	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ แทนผู้อำนวยการสำนักจัดการปฏิรูปที่ดิน	กรรมการ
๖. นางสาวอาภาพรรณ	พัฒนพันธุ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน	กรรมการ
๗. นายอุกฤษฏ์	อินทภรณ์	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน	กรรมการและ เลขานุการ
๘. นางสาวฐิติยา	พานิชยเวชสันติ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ กลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน	กรรมการและ ผู้ช่วยเลขานุการ
๙. นางสาวอารีวรรณ	เซ่งตระกูล	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ	กรรมการและ ผู้ช่วยเลขานุการ
๑๐. นางสาวเกียร	เม่าทอง	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน	กรรมการและ ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการผู้เข้าร่วมประชุมผ่านระบบ Zoom meeting

๑. นายสมศักดิ์	การเจริญกุลวงศ์	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน	กรรมการ
๒. นางสาวรุ่ง	ตันติไวยพันธ์	นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการพิเศษ แทนผู้อำนวยการสำนักจัดการแผนที่และสารบบที่ดิน	กรรมการ
๓. นางสาววราภรณ์	บัวเฟื่อน	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ แทนผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี	กรรมการ
๔. นางอาทิตย์ยา	พองพรหม	ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพ การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน	กรรมการ

๕. นายวิสุทธิ์	เลิศไกร	วิศวกรการเกษตรชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
		ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบพัฒนาระบบการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน	
๖. นายวรภพ	ช่วยนุกูล	นิติกรชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
		ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายปฏิรูปที่ดิน	

คณะกรรมการผู้ไม่เข้าร่วมประชุม

๑. นางสาวเมตตา	คุโณปถัมภ์	ผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่	ติตราชการ
๒. นายปรีชา	ลิมสงวน	ผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย	ติตราชการ

ผู้เข้าร่วมประชุม

๑. นางสาวอนุสร	พลสวัสดิ์	นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ	กองการเจ้าหน้าที่
๒. นางสาวมาลัย	อยู่สบาย	นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ	กองการเจ้าหน้าที่
๓. สิบโทพงศธร	อมรรพหม	เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน	กองการเจ้าหน้าที่
๔. นายสมเจตน์	บัวดีบ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ	สำนักวิชาการและแผนงาน
๕. นายธิตินันท์	ศรีภมร	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ	สำนักวิชาการและแผนงาน
๖. นางสาวชนาภัทร	พรรณนาภพ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ	สำนักวิชาการและแผนงาน
๗. นางสาวชัชฎาภรณ์	ศิริพงษ์	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ	สำนักวิชาการและแผนงาน
๘. นางสาววรรณพิมล	อิสสระ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ	สำนักวิชาการและแผนงาน
๙. นางสาวแพรวพรรณ ธาณี		นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ	สำนักวิชาการและแผนงาน
๑๐. นางสาวจุฑาภรณ์	พ่วงพงษ์	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ	สำนักวิชาการและแผนงาน
๑๑. นางสาวปาริฉัตร	ศรีขาว	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน	สำนักวิชาการและแผนงาน
๑๒. นางสาวอรวิวีร์	พุกะทรัพย์	จ้างเหมาบริการด้านกลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน	สำนักวิชาการและแผนงาน

ผู้เข้าร่วมประชุมผ่านระบบ Zoom meeting

๑. นางสาวอัจฉรา	กริ่งเกษมศรี	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ	ส.ป.ก.อุทัยธานี
๒. นายฉัตรชัย	มันคง	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ	ส.ป.ก.อุทัยธานี

เริ่มประชุมเวลา ๐๙.๐๐ น.

ระเบียบวาระที่ ๑ เรื่องที่ประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ

ผู้ตรวจราชการกรม (นางสาวฐิภาพรรณ พึ่งไพฑูรย์) ได้รับมอบหมายให้เป็นประธานการประชุมคณะกรรมการวิชาการ ครั้งที่ ๓/๒๕๖๕ เนื่องจากท่านเลขาธิการ ส.ป.ก. ประธานกรรมการ และท่านรองเลขาธิการ ส.ป.ก. (นายวุฒิพงศ์ เนียมหอม) รองประธานกรรมการ ติตราชการ ซึ่งการประชุมในวันนี้ประกอบด้วยเรื่องเพื่อพิจารณา ๕ เรื่อง ได้แก่ เห็นชอบเอกสารวิจัยฉบับสมบูรณ์ ๑ เรื่อง รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย ๑ เรื่อง ข้อเสนอโครงการวิจัย ๒ เรื่อง และเห็นชอบเอกสารปฏิรูปที่ดิน ๑ เรื่อง ขอให้ฝ่ายเลขานุการดำเนินการต่อไป

มติที่ประชุม รับทราบ

ระเบียบวาระที่ ๒ เรื่องรับรองรายงานการประชุมคณะกรรมการวิชาการ

นายเอกฤกษ์ อินทาภรณ์ กรรมการและเลขานุการฯ นำเสนอรายงานการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๖๕ ให้ที่ประชุมรับทราบ ในการประชุมดังกล่าวประกอบด้วยเรื่องเพื่อทราบ

จำนวน ๓ เรื่อง และเรื่องเพื่อพิจารณา จำนวน ๓ เรื่อง ได้แก่ ข้อเสนอเชิงหลักการ (คู่มือ) จำนวน ๒ เรื่อง และ เอกสารวิชาการฉบับสมบูรณ์ จำนวน ๑ เรื่อง รายละเอียดตามรายงานการประชุม สรุปสาระสำคัญของรายงาน การประชุม ดังนี้

หน้า ๑ - ๒ เป็นรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

หน้า ๒ - ๓ เป็นเรื่องรับรองรายงานการประชุม

หน้า ๓ เรื่องเพื่อทราบ การแต่งตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองผลงานวิชาการ (คำสั่งสำนักงาน การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่ ๖๙๓/๒๕๖๕ แต่งตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองผลงานวิชาการ)

หน้า ๓ - ๔ เรื่องเพื่อทราบ รายงานผลการติดตามความก้าวหน้าการดำเนินโครงการวิจัย

หน้า ๕ เรื่องเพื่อทราบ รายงานผลการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตร เทคนิคการเขียน บทความวิชาการและบทความวิจัยเพื่อสนับสนุนการดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

หน้า ๖ - ๙ เรื่องเพื่อพิจารณา คู่มือการประเมินมูลค่าทรัพย์สินด้วยวิธีการเปรียบเทียบราคา ตลาด (Market approach)

หน้า ๙ - ๑๓ เรื่องเพื่อพิจารณา คู่มือการประเมินมูลค่าอาคาร หรือสิ่งปลูกสร้างด้วยวิธีต้นทุน (Cost approach)

หน้า ๑๓ - ๑๖ เรื่องเพื่อพิจารณา แนวทางการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน กรณีชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงตำบลบ้านโนน อำเภอขามสูง จังหวัดขอนแก่น

ทั้งนี้ ฝ่ายเลขานุการฯ ได้แจ้งเวียนให้คณะกรรมการวิชาการได้รับทราบแล้วตามบันทึกข้อความ ที่ กษ ๑๒๑๐.๕/๓๒๓ ลงวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๕ และไม่ได้มีการปรับแก้แต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม หากมีข้อปรับปรุง แก้ไขประการใด ขอให้แจ้งได้ที่ฝ่ายเลขานุการฯ เพื่อดำเนินการต่อไป

มติที่ประชุม รับรองรายงานการประชุม

ระเบียบวาระที่ ๓ เรื่องเพื่อทราบ

-ไม่มี-

ระเบียบวาระที่ ๔ เรื่องเพื่อพิจารณา

เรื่องที่ ๔.๑ พิจารณาเห็นชอบเอกสารวิจัยฉบับสมบูรณ์ จำนวน ๑ เรื่อง

การศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินหลังจากสถานการณ์ โควิด-๑๙

โดย นางสาวชนาภัทร พรรณาภพ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ

นายสมเจตน์ บัวดีบ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ

นายธิตินันท์ ศรีภมร

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ

นางสาววรรณพิมล อีสสระ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ

สำนักวิชาการและแผนงาน

ที่ปรึกษาโครงการ นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธ์

ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน

สำนักวิชาการและแผนงาน

นายธิตินันท์ ศรีภมร นำเสนอที่ประชุม ดังนี้

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์การแพร่ระบาดของของไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด-๑๙) ตั้งแต่ช่วงต้นปี ๒๕๖๓ ส่งผล ให้ระบบเศรษฐกิจทั่วโลกชะลอตัวหรือหดตัวลง เนื่องจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้หยุดชะงักจากการคมนาคมขนส่ง ที่ถูกจำกัดด้วยมาตรการปิดเมืองหรือ (Lockdown) จำกัดการขนส่งยังประเทศคู่ค้าหลัก อาทิ จีน สหรัฐฯ ญี่ปุ่น

โดยเฉพาะ ข้าว ผลไม้ และเนื้อสัตว์ ที่ชะลอตัวลงหรือไม่สามารถทำการขนส่งได้ การขนส่งสินค้าเกษตรเกิดความล่าช้า ทำให้เกิดความสูญเสียของสินค้าเกษตรที่ไม่ได้ถูกขนส่งตามกำหนด (สำนักงานที่ปรึกษาการเกษตรต่างประเทศ ประจำสหภาพยุโรป, ๒๕๖๓) ประกอบกับรายได้จากสินค้าเกษตรมีการพึ่งพามากจากภายนอกจำนวนมาก ถึง ๗๐% ในขณะที่ปริมาณผลผลิตคาดการณ์ว่าจะมีแนวโน้มมากกว่าปีที่แล้ว จึงส่งผลกระทบต่อส่งออกสินค้าระหว่างประเทศ (we are CP, ๒๕๖๓) โดยเฉพาะเกษตรกรผู้ปลูกผลไม้ที่มีผลผลิตในช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน แต่ไม่สามารถส่งออกผลผลิตได้ ชาวสวนผลไม้ต้องประสบปัญหาผลผลิตล้นตลาดและต้องมีการปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ การเพิ่มช่องทางการซื้อขายแบบออนไลน์ การเลือกใช้วิธีการจัดส่งสินค้าแบบพัสดุส่งถึงบ้าน พฤติกรรมการรักษาสุขภาพ ตระหนักถึงการบริโภคอาหารที่สะอาดปลอดภัยเพื่อสุขภาพมากขึ้น เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินภายใต้สถานการณ์โควิด-๑๙ ว่าเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีการปรับตัวภายใต้สถานการณ์โควิด-๑๙ อย่างไร จึงเป็นสิ่งสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาในพื้นที่ดำเนินการโครงการส่งเสริมระบบเกษตรแบบแปลงใหญ่ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ เนื่องจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมีนโยบายการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนในการผลิต ผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มมากขึ้น ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง ทั้งนี้ ได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการเก็บข้อมูลเป็นกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ ประเภทไม้ผลและพืชผัก จำนวน ๖ กลุ่ม ๕ จังหวัด พื้นที่รวมประมาณ ๓,๒๕๐ ไร่ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ผลิตสินค้าที่ได้รับผลกระทบในช่วงสถานการณ์ Covid-๑๙ เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ประกอบการกำหนด แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุน ให้ความรู้ ความเข้าใจ คำแนะนำ วางแผนให้ความช่วยเหลือและเตรียมความพร้อมเพื่อลดความเสี่ยงและผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว เพื่อการปรับตัวและเป็นพื้นฐานการสนับสนุนแนวทางการปรับตัวและรับมือหากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-๑๙ เกิดขึ้นอีกครั้ง ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑. เพื่อศึกษารูปแบบการปรับตัวของกลุ่มเกษตรกรในการทำเกษตรกรรมภายใต้สถานการณ์โควิด-๑๙
๒. เพื่อศึกษาผลหลังจากการปรับตัวของกลุ่มเกษตรกรในการทำเกษตรกรรมภายใต้สถานการณ์โควิด-๑๙

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สามารถนำข้อมูลที่ได้จัดทำแนวทางการประกอบการวางแผนการพัฒนาเกษตรกรของ ส.ป.ก. ในสถานการณ์วิกฤตในอนาคต

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกไม้ผลและพืชผักในพื้นที่ดำเนินการโครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ที่ได้รับผลกระทบภายใต้สถานการณ์โควิด - ๑๙ จำนวน ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา บุรีรัมย์ เพชรบูรณ์ เชียงใหม่ และพะเยา
๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาใน ๓ ประเด็น ดังนี้
 - ๒.๑ การบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกไม้ผลและพืชผักในพื้นที่ดำเนินการโครงการระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ก่อนและหลังสถานการณ์โควิด - ๑๙
 - ๒.๒ รูปแบบการปรับตัวของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินภายใต้สถานการณ์โควิด-๑๙
 - ๒.๓ ผลจากการปรับตัวของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินภายใต้สถานการณ์โควิด-๑๙
๓. ขอบเขตด้านระยะเวลา ตุลาคม ๒๕๖๓ - กันยายน ๒๕๖๕ รวม ๒๔ เดือน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสนทนากลุ่ม (Group Discussion) และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเกษตรกรในโครงการส่งเสริมระบบเกษตรแบบแปลงใหญ่ในพื้นที่ศึกษา

๒. การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากผลงานวิจัย ผลงานวิชาการ เอกสารสรุปผลการดำเนินงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลรายประเด็น และนำเสนอข้อมูลในรูปของตาราง กราฟ แผนภูมิ เพื่ออธิบายความเชื่อมโยงของข้อมูล และนำไปสู่การสรุปผลตามวัตถุประสงค์การศึกษา

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. สถานการณ์ไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (Coronavirus Disease ๒๐๑๙)

๑.๑ สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (Coronavirus Disease ๒๐๑๙) ในประเทศไทย

๑.๒ ผลกระทบของต่อภาคการเกษตรจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-๑๙

๑.๓ มาตรการช่วยเหลือเกษตรกรภายใต้สถานการณ์ โควิด-๑๙

๒. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัว

๒.๑ นิยามและ ความหมายการปรับตัว (Adaptation)

๒.๒ กระบวนการปรับตัว

๒.๓ ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัว

๓. แนวคิดการจัดการห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตรของเกษตรกร

๓.๑ ความหมายของการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

๓.๒ ความหมายของตลาดในการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

๓.๓ แนวคิด หลักการพื้นฐานพื้นฐานของการตลาด

๓.๔ ลักษณะของการตลาด

๓.๕ ปัจจัยที่มีผลต่อระบบการตลาดสินค้าเกษตร

ผลการศึกษา

๑. ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-๑๙ จากการศึกษา พบว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-๑๙ ส่งผลกระทบต่อการค้ารายวันของเกษตรกร รวมถึงการปฏิบัติทางการเกษตร ในด้านการจัดการการผลิต การจัดการผลผลิต และการจัดการการตลาด โดยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-๑๙ ทำให้ผลิตผลทางการเกษตรได้รับความเสียหายหรือเน่าเสียตกค้าง ประกอบกับสถานการณ์และเงื่อนไขของมาตรการป้องกันโควิด - ๑๙ และ พรก. ฉุกเฉินที่รัฐบาลกำหนดออกมาเพื่อควบคุมสถานการณ์ ซึ่งรัฐบาลประกาศขอให้ประชาชนงดการเดินทางข้ามจังหวัด ทำให้ความคล่องตัวของการระบายสินค้าของเกษตรกรเกิดความติดขัด ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตผลจากเกษตรกรไปยังผู้บริโภคทางไกลเกิดความล่าช้า ส่งผลให้ผู้ที่มาจับผลผลิตไปจำหน่ายให้กับผู้บริโภคทางไกลลดลง เกษตรกรที่เคยนำสินค้า ไปจำหน่ายสู่ผู้บริโภคโดยตรงทำได้น้อยลง ทำให้ผลผลิตจากไร่นาสู่พ่อค้าคนกลางหรือผู้จัดจำหน่าย และผู้บริโภคก็ลดลงเช่นเดียวกัน ผลผลิตจึงเกิดการเน่าเสียหาย เมื่อสถานการณ์ผ่านพ้นไปนานขึ้นก็กระทบเป็นห่วงโซ่ นอกจากนี้ยังกระทบต่อการส่งออกสินค้าเกษตรของไทยไปยังต่างประเทศด้วยมาตรการห้ามเดินทางของประเทศปลายทางด้วยเช่นเดียวกัน

๒. รูปแบบการปรับตัวของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินภายใต้สถานการณ์โควิด-๑๙ จากการศึกษาพบว่า การปรับตัวของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย แบ่งออกเป็น ๒ ด้าน ประกอบด้วย (๑) ด้านการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การใส่หน้ากากอนามัย ใช้เจลแอลกอฮอล์ และการเว้นระยะห่างทางสังคมและ (๒) ด้านการประกอบเกษตรกรรม ซึ่งมีการปรับตัว ๓ รูปแบบหลัก ได้แก่ การปรับตัวด้านการผลิต การปรับตัวด้านการจัดการผลผลิต และการปรับตัวด้านการตลาด นอกจากนี้ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการปรับตัว ได้แก่ ปัจจัยภายใน เช่น การรับรู้และยอมรับปัญหาและความต้องการทางสังคม โดยปรับให้สอดคล้องกับปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อของเกษตรกรและอาชีพของเกษตรกรด้วย นั่นคือ นโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลและนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ การช่วยเหลือจากภาครัฐ ภาคเอกชน ทั้งในด้านส่งเสริมองค์ความรู้ ปัจจัยการผลิต แหล่งจำหน่ายผลผลิตและการขนส่งสินค้า เป็นต้น

๓. ผลจากการปรับตัวเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินภายใต้สถานการณ์โควิด - ๑๙

๓.๑ ผลการปรับตัวด้านการผลิต การลดขั้นตอนของการใส่ปุ๋ยหรือดูแลส่งผลให้ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตลดลง การใช้แรงงานในครัวเรือน แม้ว่าจะสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตไปจำหน่ายได้ แต่ใช้เวลาในการเก็บเกี่ยวเพิ่มมากขึ้น ทำให้ระบายผลผลิตได้ในบางส่วนเท่านั้นและการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชทำให้พื้นที่ปลูกพืชเดิมลดลงมีพื้นที่การปลูกพืชชนิดใหม่เพิ่มมากขึ้น แต่พืชที่ปลูกยังไม่สามารถให้ผลผลิตได้

๓.๒ ผลการปรับตัวด้านการจัดการผลผลิต การแปรรูปช่วยให้แก้ปัญหาผลผลิตล้นตลาดได้เพียงบางส่วนเพราะสามารถทำได้เท่ากำลังการผลิตที่มีในชุมชน

๓.๓ ผลการปรับตัวด้านการตลาด การจำหน่ายแบบออนไลน์ ทำให้เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตได้ในบางส่วน ซึ่งการจำหน่ายลักษณะนี้จะได้ราคาสูงกว่าจำหน่ายให้กับพ่อค้าทั่วไป แต่เกษตรกรต้องเสียเวลาในการบรรจุหีบห่อสินค้า และรับประกันสินค้าด้วยตนเองกรณีสินค้าเน่าเสียหาย และการจำหน่ายทางช่องทางออนไลน์ช่วยให้ระบายผลผลิตได้ และได้ราคาดีกว่าเดิม แต่เกษตรกรยังมีความต้องการจำหน่ายในรูปแบบของการเหมาสวนมากกว่า

สรุปผลการศึกษาด้านการปรับตัวของเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีเป้าหมายการปรับตัวเพื่อการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในช่วงของการระบาดของโรค โควิด - ๑๙ ไม่ใช่ความต้องการในการปรับเปลี่ยนที่แท้จริงหรือการปรับเปลี่ยนแบบถาวร การตัดสินใจปรับเปลี่ยนเกิดจากราคาเป็นหลัก ด้านการจัดการการผลิต เกษตรกรมีความเห็นว่า ปัญหาส่วนใหญ่มาจากความไม่พร้อมในเรื่องของปัจจัยการผลิต ทั้งแหล่งน้ำ ปุ๋ย ยามาแมลง วัสดุอุปกรณ์ แหล่งหรือสถานที่บรรจุและเก็บผลผลิตรวมไปถึงสภาพอากาศ ด้านการตลาดที่มีปัญหาในช่วงสถานการณ์ โควิด-๑๙ เกษตรกรมองว่าควรเป็นหน้าที่ของทางภาครัฐที่จะต้องเข้ามาช่วยเหลือหรือมีการรับประกันราคาผลผลิตในพืชที่ตนเองมี เพราะนั่นจะเป็นทางในการแก้ไขปัญหาในระยะยาวได้ ในปัจจุบันเกษตรกรยังมองว่าภาครัฐอาจจะให้ความสำคัญในชนิดพืชไม่เท่ากันหากมีการแก้ไขปัญหาทางด้านนี้ เกษตรกรมองว่าสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรได้

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา

๑.๑ ภาครัฐควรส่งเสริมและให้ความรู้เกษตรกรในการพัฒนารูปแบบการทำตลาดสินค้าเกษตรที่สามารถลดการพบปะกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย

๑.๒ ภาครัฐควรมีการตั้งมาตรการในการช่วยเหลือในการรับซื้อผลผลิตล่วงหน้าก่อนถึงฤดูเก็บเกี่ยว

๑.๓ ภาครัฐร่วม เอกชนและสถาบันการศึกษา ควรนำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการนำผลผลิตเกษตรไปใช้ประโยชน์ต่อ ทั้งในภาคอุตสาหกรรม ยา และเวชภัณฑ์ เพื่อสร้างช่องทางในการขยายห่วงโซ่อุปทานเนื่องจาก สินค้าที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่ เป็นสินค้าที่ขายสด

๑.๔ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา ควรเผยแพร่และแนะนำเกษตรกรเกี่ยวกับงานวิจัยด้านการพัฒนากระบวนการผลิตทางการเกษตร การลดต้นทุนการผลิต หรือการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตร เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติในแปลงเกษตรและได้ผลจริง เช่น ฮอริโมน หรือสารชีวภัณฑ์ที่สามารถใช้ทดแทนหรือให้ผลใกล้เคียงกับการใช้สารเคมี เป็นต้น

๒. ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

๒.๑ เกษตรกรควรมีการวางแผนการจัดการผลผลิตที่หลากหลาย ทั้งการใช้เทคโนโลยีเพื่อลดความเสียหายของผลผลิต การแปรรูปสินค้า การผลิตที่มีคุณภาพ การจัดการช่องทางการตลาด ไม่ยึดโยงกับตลาดใดเพียงตลาดเดียว ซึ่งเมื่อประสบปัญหา ก็จะได้รับผลกระทบมาก

๒.๒ เกษตรกรควรวางแผนการผลิตพืช มีการปลูกพืชผสมผสาน เพื่อลดความเสี่ยงจากราคาของสินค้าเกษตรที่ผันผวนตามความต้องการของตลาดและการบริโภค รวมถึงการแพร่ระบาดของโรคต่าง ๆ และการปรับเปลี่ยนความคิดในแนวทางการผลิตเพื่อพัฒนาผลผลิตตามความต้องการของตลาด เช่น การผลิตนอกฤดู การปลูกพืชที่มีมูลค่าสูง เป็นต้น

ประเด็นเพื่อพิจารณา

๑. เห็นชอบรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินหลังจากสถานการณ์ โควิด-๑๙ ให้เข้าสู่กระบวนการจัดทำเอกสารวิชาการ ประเภท เอกสารวิจัย ต่อไป

๒. อนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการอ่านผลงานรายงานฉบับสมบูรณ์ จำนวน ๓ ราย

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ

ประธานการประชุม ได้สอบถามที่ปรึกษาโครงการเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขร่างเอกสารวิจัยตามข้อเสนอแนะของคณะทำงานกลั่นกรองผลงานวิชาการ

นางสาวอภาพรรณ พัฒนพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน ชี้แจงว่าคณะผู้วิจัยไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของคณะทำงานกลั่นกรองผลงานวิชาการ ซึ่งคณะผู้วิจัยต้องการรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการวิชาการเพื่อประกอบการปรับปรุงแก้ไขในคราวเดียว

นายอุกฤษฏ์ อินทภรณ์ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน มีความเห็นว่า ผู้วิจัยควรปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของคณะทำงานกลั่นกรองผลงานวิชาการก่อนเสนอในคณะกรรมการวิชาการ

นางสาวอภาพรรณ พัฒนพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน ให้ความเห็นว่า คณะกรรมการวิชาการสามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะแก่คณะผู้วิจัยเพิ่มเติมได้ และให้คณะกรรมการผู้อ่านเล่มเอกสารวิจัยเป็นผู้พิจารณาการปรับปรุงแก้ไข อย่างไรก็ตาม หากที่ประชุมเห็นควรให้คณะทำงานกลั่นกรองผลงานวิชาการพิจารณาการปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งก็สามารถทำได้

ประธานการประชุม ให้ความเห็นว่าวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นการศึกษารูปแบบและผลจากการปรับตัวของเกษตรกร ควรพิจารณาเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ประเด็นที่ศึกษาในเชิงลึกด้วยหรือไม่ และควรมีการวิเคราะห์เนื้อหาในเชิงลึกมากขึ้น และเห็นด้วยกับฝ่ายเลขานุการว่าคณะผู้วิจัยควรปรับตามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะทำงานกลั่นกรองผลงานวิชาการ ก่อนนำมาเสนอคณะกรรมการวิชาการอีกครั้งพร้อมแต่งตั้งคณะกรรมการอ่านเล่มเอกสารวิจัย

นางสาวฉวีพร โพธิ์เจริญ ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง ขอให้คณะผู้วิจัยพิจารณาปรับปรุงรูปแบบของเอกสารวิจัยฉบับนี้ให้เป็นไปตามคู่มือการจัดทำเอกสารวิชาการ ของ ส.ป.ก.

มติที่ประชุม ให้คณะผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขเอกสารวิจัยฉบับสมบูรณ์ตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะทำงานกลั่นกรองผลงานวิชาการ และนำเสนอให้คณะกรรมการวิชาการเพื่อพิจารณาพร้อมแต่งตั้งคณะกรรมการอ่านผลงานในคราวต่อไป

เรื่องที่ ๔.๒ พิจารณาเห็นชอบรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฉบับ จำนวน ๑ เรื่อง
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากลไกสหกรณ์ให้มีความสามารถในการบริหาร
จัดการสหกรณ์และที่ดินที่รัฐจัดให้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน: กรณีศึกษาโครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน
ตามนโยบายรัฐบาล จังหวัดอุทัยธานี

โดย นางสาวอัจฉรา กริ่งเกษมศรี	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ ส.ป.ก.อุทัยธานี
นายฉัตรชัย มั่นคง	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ ส.ป.ก.อุทัยธานี
นายธวัชชัย แร่งสาริกรรม	นิติกรชำนาญการ ส.ป.ก.อุทัยธานี
นางสาววารารณ บัวเฟื่อน	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
	สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี
ที่ปรึกษาโครงการ นางอาทิตยา พงษ์พรหม	ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน ในเขตปฏิรูปที่ดิน สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

นางสาวอัจฉรา กริ่งเกษมศรี ได้นำเสนอที่ประชุม ดังนี้

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ รัฐบาล (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี) ได้แต่งตั้งคณะกรรมการ
นโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดิน
ของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ โดย คทช. มีนโยบายในการจัดที่ดินทำกินให้แก่ผู้ยากไร้โดยไม่ให้กรรมสิทธิ์
แต่อนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นกลุ่มหรือชุมชน ตามหลักเกณฑ์ที่ คทช. กำหนด ในรูปแบบสหกรณ์
หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสม เพื่อร่วมกันบริหารจัดการที่ดิน รวมทั้งการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามศักยภาพของพื้นที่
ทั้งนี้ การจัดที่ดินของรัฐให้แก่ผู้ยากไร้ ภายใต้การดำเนินงานของ คทช. ให้เป็นไปตามกฎหมายและหลักเกณฑ์
ที่หน่วยงานของรัฐ และ คทช. กำหนด เรียกชื่อว่า “การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน”

ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก) โดย สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดอุทัยธานี (ส.ป.ก.อุทัยธานี) ได้ดำเนินโครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาลของจังหวัดอุทัยธานี
(คทช.อุทัยธานี) ในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินโครงการที่จำแนกฯ ป่าทับเสลา (ฝั่งซ้าย) หมู่ที่ ๗ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลลานสัก
และป่าห้วยทับเสลาและป่าคอกควาย หมู่ที่ ๔ หมู่ที่ ๖ หมู่ที่ ๘ ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
ซึ่งคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี (คปจ.อุทัยธานี) ได้มีมติในคราวประชุม คปจ.อุทัยธานี ครั้งที่
๕/๒๕๕๘ เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘ อนุญาตให้สถาบันเกษตรกรคือ สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบำ จำกัด
เข้าทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าว จำนวนเนื้อที่ ๒,๔๒๓.๒๑ ไร่ โดยการเช่า ซึ่งคณะกรรมการปฏิรูปที่ดิน
เพื่อเกษตรกรรม (คปก.) เป็นผู้กำหนดอัตราค่าเช่าที่สหกรณ์ระบำฯ ต้องจ่ายตามระเบียบ คปก. ว่าด้วยการจัดที่ดิน
ให้สถาบันเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๕๘ ทั้งนี้อัตราค่าเช่าจะมีการปรับทุก ๔ ปี ตามราคาประเมินทุนทรัพย์ของ
กรมธนารักษ์ ทั้งนี้ คปก. ได้มีมติยกเว้นค่าเช่าดังกล่าวให้แก่สหกรณ์ระบำฯ แล้ว ๒ รอบ รอบละ ๓ ปี คือ (๑) ในการประชุม
คปก. ครั้งที่ ๑/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๙ ระยะเวลาการเช่าที่ดิน ระหว่างวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๙ ถึง
วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๑ และ (๒) ในการประชุม คปก. ครั้งที่ ๑/๒๕๖๓ เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ ระยะเวลา
การเช่าที่ดิน ระหว่างวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑ ถึงวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๔

สหกรณ์ระบำฯ และหน่วยงานภาครัฐในและนอกพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี ได้ร่วมกันขับเคลื่อนงาน
ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพในพื้นที่ คทช. อย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง ความสำเร็จที่เห็นได้ชัดเจนคือ ความพร้อม
และศักยภาพของพื้นที่ ในเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน ถนน แหล่งน้ำ ไฟฟ้า ที่อยู่อาศัย อาคารสถานที่ รวมถึง การได้รับ
การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพที่หลากหลายจากหน่วยงานรัฐ อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบกับปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงแล้ว ความสำเร็จที่เกิดขึ้นยังถือว่าอยู่ในระดับขั้นที่ ๑ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน ซึ่งยังไม่ก้าวหน้า

ถึงในระดับที่ ๒ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า แม้ว่าจะมีการรวมกลุ่ม และการดำเนินกิจการปล่อยสินเชื่อเงินกู้ และรับฝากเงินในสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด จะมีรายได้ กำไรสุทธิ แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการชำระค่าเช่าที่ดินให้แก่ ส.ป.ก.ในแต่ละปี เนื่องจากไม่สามารถจัดเก็บรายได้ ค่าหุ้น เงินรับฝากออมทรัพย์และค่าบำรุงจากสมาชิกสหกรณ์ได้ รวมถึงคณะกรรมการสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด ยังขาดความรู้และความเข้าใจในการบริหารจัดการสหกรณ์อยู่ จึงทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนงานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพใน คทช.อุทัยธานี ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ดังนั้น คณะกรรมการสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด ส.ป.ก.อุทัยธานี และสหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี จึงมีความเห็นร่วมกันในประเด็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนากลไกสหกรณ์ให้มีความสามารถในการบริหารจัดการสหกรณ์และที่ดินที่รัฐจัดให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน : กรณีศึกษา โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล จังหวัดอุทัยธานี โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคณะกรรมการสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด ผู้นำและสมาชิกสหกรณ์ ให้มีความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อชำระค่าเช่าที่ดินให้แก่ ส.ป.ก. รวมถึงสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ คทช.อุทัยธานี

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหา และศักยภาพของคณะกรรมการสหกรณ์ ผู้นำและสมาชิกสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด
๒. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ ผู้นำและสมาชิกสหกรณ์รวมถึงภาคีเครือข่ายในการบริหารจัดการสหกรณ์ และอาชีพในพื้นที่ คทช.อุทัยธานี
๓. เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และยกระดับศักยภาพให้คณะกรรมการและสมาชิกสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด ในด้านการบริหารจัดการสหกรณ์และที่ดินที่รัฐจัดให้
๔. เพื่อสรุปบทเรียน และกำหนดแนวทางการบริหารจัดการสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด และที่ดินที่รัฐจัดให้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงของสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด และเห็นถึงศักยภาพของคณะกรรมการสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด ผู้นำ และสมาชิกในการร่วมกันแก้ไขปัญหา
๒. การมีส่วนร่วมของภาคี และหน่วยงาน รัฐ เอกชน ประชาชน ในการบริหารจัดการสหกรณ์ และส่งเสริมพัฒนาอาชีพในพื้นที่ คทช. อุทัยธานี
๓. คณะกรรมการสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด ผู้นำและสมาชิกมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด และที่ดินที่รัฐจัดให้
๔. คทช. อุทัยธานี มีแนวทางและรูปแบบการพัฒนาที่สอดคล้องและเหมาะสมกับ ทุน ทรัพยากร ศักยภาพ และบริบทของชุมชน รวมทั้งมีกลไกการเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ได้แก่ สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบอบ จำกัด

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านประชากร แบ่งเป็น ๒ กลุ่มประชากรคือ

๑.๑ กลุ่มผู้เข้าร่วมกระบวนการวิจัย แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มย่อย ดังนี้

๑.๑.๑ คณะกรรมการ ผู้นำ และสมาชิกสหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี จำนวน ๒๕ ราย

๑.๑.๒ ภาคี เครือข่าย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๒ ราย

๑.๑.๓ เจ้าหน้าที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุทัยธานี จำนวน ๔ ราย

๑.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลและจัดเก็บแบบสำรวจ คือเกษตรกรที่ได้รับการจัดที่ดินทำกินในพื้นที่

คทช.อุทัยธานี ตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๓ จำนวน ๓๖๙ ราย

๒. ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล ตำบลระบำและตำบลลานสัก อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี จำนวน ๖ ชุมชน ซึ่งมีเกษตรกรในโครงการ (สมาชิกสหกรณ์และคณะกรรมการสหกรณ์) จำนวน ๓๖๙ ราย ในงานวิจัยฉบับนี้ ศึกษาเฉพาะสมาชิกสหกรณ์ที่ได้รับการจัดที่ดินในปี ๒๕๕๘ ถึงปี ๒๕๖๓ จำนวน ๖ ชุมชน ในพื้นที่ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี ที่ได้รับการจัดที่ดินภายใต้โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาลจังหวัดอุทัยธานี

๓. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ๓.๑ การใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน คทช.อุทัยธานีให้มีประสิทธิภาพ
- ๓.๒ ศึกษาการบริหารจัดการ ข้อบังคับ ระเบียบสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบำ จำกัด
- ๓.๓ สภาพปัญหาสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบำ จำกัด
- ๓.๔ ศักยภาพของคณะกรรมการสหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบำ จำกัด
- ๓.๕ การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสหกรณ์และสมาชิกในการบริหารจัดการสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบำ จำกัด

๔. ขอบเขตด้านระยะเวลา ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๔ - กันยายน ๒๕๖๖

ทบทวนวรรณกรรม

๑. โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล
 - ๑.๑ ที่มาของโครงการ
 - ๑.๒ นโยบายการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน ของ คทช.
 - ๑.๓ กลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน
 - ๑.๔ โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล จังหวัดอุทัยธานี
 - ๑.๕ ระบบสหกรณ์
 - ๑.๖ การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพโดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- ๒ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม
 - ๒.๑ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม
 - ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 - ๒.๓ ขั้นตอนการมีส่วนร่วม
 - ๒.๔ ระดับของการมีส่วนร่วม
 - ๒.๕ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน
 - ๒.๖ วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน
๓. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการสหกรณ์
 - ๓.๑ ความหมายและประเภทของสหกรณ์
 - ๓.๒ ประเภทของสหกรณ์
 - ๓.๓ การบริหารสหกรณ์โดยคณะกรรมการและสมาชิกของสหกรณ์
 - ๓.๔ การบริหารงานสหกรณ์ด้านการลงทุนในสหกรณ์
๔. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ความหมายและหลักการ)
๕. แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน และความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน
๖. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)
๗. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระเบียบวิธีวิจัย

๑. **วิธีการศึกษา** การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบํา จำกัด และผู้นำเกษตรกรใน คทช. อุทัยธานี ในการศึกษา ปัญหา ศักยภาพของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วางแผน ดำเนินการยกระดับและพัฒนา คทช. อุทัยธานี ให้มีความเข้มแข็งและสามารถบริหารจัดการสหกรณ์และที่ดินในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังต่อไปนี้

๑.๑ ขั้นตอนเตรียมการวิจัย

๑.๑.๑ ศึกษา สํารวจข้อมูล เครื่องมือ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบความรู้ แนวคิดในการวิจัย โดยศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ ที่ได้จากเอกสารจากหน่วยงาน ประกอบด้วยแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีการมีส่วนร่วม แนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการสหกรณ์ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAR) ข้อบังคับประเภทสหกรณ์การเกษตร ปี พ.ศ.๒๕๕๘ ระเบียบสหกรณ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๑.๒ สร้างความเข้าใจ ชี้แจงให้คณะกรรมการ ผู้นำ และสมาชิกสหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน ระบํา จำกัด ทราบถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และต้องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ ผู้นำ และสมาชิกสหกรณ์ฯ โดยการติดต่อประสานงาน กับประธานสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบํา จำกัด แกนนำชุมชนแต่ละชุมชน และภาคีเครือข่าย โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่สหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี

๑.๑.๓ เตรียมทีมและเครือข่ายความร่วมมือ เป็นแกนนำในการปฏิบัติงานวิจัย โดยแบ่งทีมงาน เป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้ (๑) คณะกรรมการ ผู้นำ และ และสมาชิกสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบํา จำกัด (๒) ภาคี เครือข่ายในงานพัฒนาของ คทช. อุทัยธานี และ (๓) นักวิจัย

โดยขั้นตอนนี้ใช้วิธีการลงพื้นที่ จัดเวทีชุมชน พูดคุยแลกเปลี่ยน ประชุมหารือ เพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจวัตถุประสงค์ เห็นประโยชน์ รู้ขั้นตอนกระบวนการในงานวิจัย และมีความ ต้องการในการดำเนินงานวิจัยให้บรรลุเป้าหมายในการวิจัยร่วมกัน

๑.๒ ขั้นตอนปฏิบัติการวิจัย

๑.๒.๑ ศึกษาปัญหา และศักยภาพ คทช.อุทัยธานี โดยใช้เครื่องมือการทำสนทนากลุ่ม กับกลุ่มแกนนำชุมชน คณะกรรมการสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบํา จำกัด ใช้แบบสำรวจเก็บข้อมูลผู้ได้รับการจัดที่ดิน จำนวน ๓๖๙ ราย และสัมภาษณ์เชิงลึกกับประธานสหกรณ์ทั้งปัจจุบันและในอดีต

๑.๒.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้กระบวนการสนทนากลุ่มในการนำข้อมูลมารวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ และวางแผนร่วมกันก่อนลงนำไปดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

๑.๓ ขั้นตอนสรุปผลการวิจัย วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียง และอภิปรายสรุปผล รายงานการวิจัย และคืนข้อมูลสู่ชุมชน

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณของแต่ละชุมชนโดยใช้เครื่องมือแบบสำรวจ และข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจัดเวทีชุมชน การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการทำผังประวัติศาสตร์

๓. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือข้อมูล

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยวิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ Triangular โดยตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูล ระยะเวลา ผู้ให้ข้อมูล ในการตรวจสอบข้อมูลจะใช้เวทีการคืนข้อมูลให้ชุมชน เป็นการตรวจสอบข้อมูลและนำข้อมูลส่งให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานในพื้นที่ คทช. อุทัยธานีร่วมตรวจสอบ เช่น เจ้าหน้าที่สหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี ประธานสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบํา จำกัด ทั้งชุดปัจจุบันและชุดที่ผ่านมา

๔. การประมวลและวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ด้วยแผนผัง ตาราง หรือแผนภูมิและการนำเสนอความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ ความสอดคล้องของข้อมูลกับทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผลการดำเนินการที่ผ่านมา

๑. ชั้นเตรียมการวิจัย

๑.๑ การประชุมสร้างความเข้าใจ ชี้แจงวัตถุประสงค์ และเป้าหมายโครงการ แก่คณะกรรมการ สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบํา จำกัด ที่อยู่ในวาระตั้งแต่ปี ๒๕๖๕ - ๒๕๖๖ แก่นำจาก ๖ ชุมชน และภาคีเครือข่าย ได้แก่ เจ้าหน้าที่สหกรณ์จังหวัดอุทัยธานี จำนวน ๒ ท่าน

๑.๒ การเตรียมนักวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยทางทีมวิจัยหลักได้ออกแบบกระบวนการในการเตรียมนักวิจัย ประกอบด้วย กระบวนการสร้างความเข้าใจการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ และกระบวนการเรียนรู้ เครื่องมือวิจัยและการเก็บข้อมูล

๒. ขั้นตอนปฏิบัติการวิจัย

๒.๑ การจัดเวทีชุมชนและเก็บข้อมูลชุมชนในแต่ละชุมชน เกี่ยวกับประวัติชุมชน และสภาพความเป็นอยู่ของผู้ได้รับการจัดที่ดิน และสถานการณ์และการทำประโยชน์ในพื้นที่

๒.๒ การจัดเวทีชุมชนและเก็บข้อมูลจากคณะกรรมการสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบํา จำกัด และเจ้าหน้าที่สหกรณ์จังหวัดอุทัยธานีและสหกรณ์ปฏิรูปที่ดินระบํา จำกัด

๒.๓ การศึกษาดูงานเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับ คทช.หงษ์เจริญ จังหวัดชุมพร ในประเด็นการจัดที่ดินทำกินของแต่ละพื้นที่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การบริหารจัดการของระบบสหกรณ์ ความเป็นอยู่ของเกษตรกรที่ได้รับการจัดที่ดิน รวมไปถึงการประกอบอาชีพและการส่งเสริมพัฒนาอาชีพในคทช.

ประเด็นเพื่อพิจารณา

๑. รับทราบความก้าวหน้าการดำเนินการ เรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา กลไกสหกรณ์ให้มีความสามารถในการบริหารจัดการสหกรณ์และที่ดินที่รัฐจัดให้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน: กรณีศึกษาโครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล จังหวัดอุทัยธานี

๒. เห็นชอบให้ดำเนินโครงการวิจัยดังกล่าว ต่อเนื่องในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ โดยใช้ งบประมาณ ๑๑๐,๐๐๐ บาท

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ

นางสาวฐิติยา พาณิชยเวชสันติ ผู้ช่วยเลขานุการฯ ชี้แจงว่าคณะผู้วิจัยได้ปรับปรุงและเพิ่มเติม เนื้อหาตามข้อเสนอแนะของคณะทำงานกลั่นกรองผลงานวิชาการ ได้แก่ การปรับวัตถุประสงค์และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ การทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติม และการจัดทำผลการศึกษาและวิเคราะห์ผลเบื้องต้นในส่วนที่ดำเนินการแล้ว พร้อมนำเสนอแผนการดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ เนื่องจากโครงการวิจัยมีระยะเวลาดำเนินการ ๒ ปี

นางสาวชนิรส โพธิ์เจริญ ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง กล่าวชื่นชมคณะผู้วิจัย โดยขอให้ปรับปรุงการจัดรูปเล่มรายงานให้ตรงตามคู่มือการจัดทำเอกสารวิชาการ

นางสาวรุจี รอดชะ นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการพิเศษ เห็นว่างานวิจัยเรื่องนี้ มีความน่าสนใจ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ พร้อมแนะนำว่า คำว่า “แผนที่โครงการ” ในหน้า ๓๐ ควรปรับเป็นคำว่า “ผังโครงการ” เนื่องจากการใช้คำว่าแผนที่ต้องแสดงค่าพิกัด

นางอาทิตย์ยา พงษ์พรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน กล่าวชื่นชมคณะผู้วิจัยที่ได้ปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาบางส่วนตามข้อเสนอแนะของ คณะทำงานกลั่นกรอง ผลงานวิชาการ และเห็นด้วยกับนางสาวรุจี รอดชะ ในการใช้คำว่าผังโครงการ และควรปรับผังโครงการให้มี

ความชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยควรรวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาการวิเคราะห์ผลที่ตอบโจทย์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยควรแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการสหกรณ์ เพื่อนำไปขับเคลื่อนขยายผลในพื้นที่อื่นได้

นายเกียรติยศ ทรงสง่า ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดที่ดิน เห็นควรให้คณะผู้วิจัยปรับปรุงข้อมูลอ้างอิงจากการทบทวนวรรณกรรมให้เป็นปัจจุบัน

ประธานการประชุม กล่าวชื่นชมคณะผู้วิจัย และเห็นว่าผลของการวิจัยเรื่องนี้จะสามารถนำไปปรับใช้กับ คทช. ในพื้นที่อื่นได้ โดยขอให้คณะผู้วิจัยปรับปรุงเนื้อหาตามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการวิชาการ

มติที่ประชุม รับทราบรายงานความก้าวหน้า และเห็นชอบให้ดำเนินการวิจัยต่อเนื่อง ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ โดยใช้งบประมาณ ๑๑๐,๐๐๐ บาท

เรื่องที่ ๔.๓ พิจารณาเห็นชอบข้อเสนอโครงการวิจัย จำนวน ๒ เรื่อง

๔.๓.๑ การศึกษาการสูญเสียและการจัดการการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยวของผลผลิตกาแฟ ในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร

โดย นางสาววรรณพิมล อีสสระ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
นางสาวฐิติยา พาณิชยเวชสันติ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
นางสาวอารีวรรณ แซ่ตระกูล	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
นางสาวชนาภัทร พรรณมาภ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
นางสาวเกยูร เม้าทอง	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน

ที่ปรึกษาโครงการ นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธ์ุ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน
	สำนักวิชาการและแผนงาน

นางสาววรรณพิมล อีสสระ นำเสนอที่ประชุม ดังนี้

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กาแฟ เป็นพืชที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยในช่วงปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ประเทศไทยมีการส่งออกสินค้าเมล็ดกาแฟดิบเฉลี่ย ๓๖๕.๒๕ ล้านดอลลาร์ต่อปี คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย ๒.๓๔ ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี เมล็ดกาแฟคั่วเฉลี่ย ๑๖๒.๔๓ ล้านดอลลาร์ต่อปี คิดเป็นมูลค่า ๑.๒๗ ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี และสินค้ากาแฟสำเร็จรูปเฉลี่ย ๒๖,๖๐๔.๔ ล้านดอลลาร์ต่อปี คิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย ๑๐๑.๐๕ ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, ๒๕๖๕) โดยมีเนื้อที่การปลูกกาแฟทั้งประเทศ จำนวน ๒๖๘,๒๑๑ ไร่ ให้ผลผลิตจำนวน ๒๑,๗๗๓ ตัน แหล่งผลิตกาแฟที่สำคัญและผลิตในปริมาณมากของประเทศไทยอยู่ในบริเวณภาคเหนือและภาคใต้ โดยในภาคเหนือพันธุ์ที่นิยมปลูกคือ อาราบิก้า ภาคใต้จะปลูกพันธุ์โรบัสต้า แหล่งที่ปลูกกาแฟพันธุ์โรบัสต้ามากที่สุด คือ จังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นจังหวัดที่เป็นแหล่งผลิตกาแฟที่มากที่สุดในประเทศไทย โดยมีปริมาณเนื้อที่ปลูกจำนวน ๘๑,๙๒๙ ไร่ ให้ผลผลิต ๘,๓๒๒ ตันต่อปี อำเภอที่มีการปลูกกาแฟ ได้แก่ อำเภอท่าแซะ อำเภอสวี อำเภอเมืองชุมพร และอำเภอพะโต๊ะ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๖๔) โดยกาแฟสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรจังหวัดชุมพรโดยสร้างมูลค่า ปีละ ๕๗๓.๗๑ ล้านบาท กาแฟพันธุ์โรบัสต้าเป็นพืชที่มีเนื้อที่เพาะปลูกมาก รองลงมาจากปาล์มน้ำมัน ยางพารา ทุเรียนและมะพร้าวของจังหวัดชุมพร (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ ๘ สุราษฎร์ธานี, ๒๕๖๕) และจากการวิเคราะห์สถานการณ์กาแฟของไทยของกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ (๒๕๖๕) กาแฟมีจุดอ่อนที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการผลิตกาแฟเนื่องมาจากศัตรูพืช โรคระบาด และปัญหาสภาพภูมิอากาศ ทำให้ผลผลิตเมล็ดกาแฟไม่ได้คุณภาพตามมาตรฐาน

กาแพไทยเก็บเกี่ยวได้ปีละครั้ง และปริมาณผลผลิตลดลง อนึ่ง การสูญเสียผลผลิตในระหว่างกระบวนการผลิตตลอดห่วงโซ่อุปทานเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ปริมาณผลผลิตลดลงและกลายเป็นของเสียเกิดขึ้น ทั้งนี้ องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ FAO ได้รายงานปริมาณการสูญเสียจากห่วงโซ่อุปทานอาหารทั่วโลก โดยการสูญเสียส่วนหนึ่งมาจากการสูญเสียผลผลิตทางการเกษตรที่มีการสูญเสียไปในกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยว การขนส่ง การเก็บรักษา การขายส่งและการแปรรูป (องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ, ๒๐๒๐) นอกจากนี้ การสูญเสียของผลผลิตทางการเกษตรยังส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในทางด้านเศรษฐกิจนั้นทำให้เกษตรกรสูญเสียรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตที่มีข้อบกพร่องของรูปร่างของผลผลิต หรือรัฐบาลต้องเสียเงินในการกำจัดของเสียหรือขยะอาหารที่เกิดขึ้น ในด้านสังคม การสูญเสียผลผลิตในปริมาณมากจะสะสมเป็นขยะเน่าเสีย หากไม่มีการจัดการกำจัดให้ถูกวิธีจะทำให้เกิดมลภาวะทางกลิ่นมีผลต่อระบบทางเดินหายใจส่งผลต่อสุขภาพของประชากร ในบางครั้งปริมาณผลผลิตทางการเกษตรที่ลดลงทำให้ปริมาณการนำไปผลิตอาหารไม่เพียงพอจึงส่งผลให้ผู้บริโภคมีปริมาณอาหารไม่เพียงพอหรือหากมีการเก็บรักษาผลผลิตไม่เหมาะสมจะทำให้คุณค่าทางโภชนาการของอาหารลดลงผู้บริโภคจะได้รับคุณค่าทางสารอาหารไม่เพียงพอต่อการบริโภค และในส่วนของด้านสิ่งแวดล้อมจากการรายงานของ FAO พบว่า ปริมาณขยะอาหารเหลือทิ้ง รวมไปถึงการสูญเสียผลผลิตทางการเกษตร สามารถทำให้ปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้มากถึง ๓๓,๐๐๐ ล้านตันต่อปี นอกจากนี้ การสูญเสียผลผลิตทางการเกษตรยังทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรที่ใช้ในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ เช่น แหล่งน้ำ การปนเปื้อนของดิน แรงงานที่ใช้ในกระบวนการผลิตของภาคการเกษตร และในภาคอุตสาหกรรมในกิจกรรมของการแปรรูปการเก็บรักษา และการขนส่ง (คิดค้นฐ์ ชื่นวงศ์อรุณ และณภัทร ดนัย, ๒๕๖๕) การสูญเสียที่เกิดขึ้น มีสาเหตุแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่ กระบวนการผลิต การจัดการและการตลาด โดยการสูญเสียเกิดขึ้นได้ในขั้นตอนของห่วงโซ่อุปทานอาหาร

จากปัญหาและผลกระทบของการสูญเสียที่เกิดขึ้น ทำให้แต่ละประเทศได้ตระหนักถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยกำหนดให้การลดการสูญเสียเป็นอีกหนึ่งเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (SDGs) ในเป้าหมายที่ ๑๒ การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน เป้าประสงค์ที่ ๑๒.๓ ให้มีการส่งเสริมการลดขยะอาหารลงครึ่งหนึ่งในระดับค้าปลีกและบริโภค และการลดการสูญเสียจากกระบวนการผลิตและห่วงโซ่อุปทาน รวมถึงการสูญเสียผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยวภายในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร, ม.ป.ป.) ทั้งนี้ ในกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตสินค้าเกษตรเป็นอีกช่วงกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการสูญเสียผลผลิตโดยการสูญเสียจะเกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนของการจัดการผลผลิตก่อนถึงมือผู้บริโภค

ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ของประเทศไทย ยุทธศาสตร์ด้านความสามารถในการแข่งขัน การเกษตรสร้างมูลค่า ได้มีการส่งเสริมการผลิตทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ ความปลอดภัยของอาหาร โดยการทำเกษตรปลอดภัย เกษตรแปรรูป เกษตรอัจฉริยะ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลักจึงได้กำหนดแผนการพัฒนากิจการเกษตรให้พัฒนาการผลิตสินค้าเกษตร พัฒนาระบบโลจิสติกส์ พัฒนาระบบการผลิตทั้งก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว พร้อมทั้งสนับสนุนส่งเสริมการวิจัยพัฒนาในการนำเทคโนโลยี การแปรรูปเข้ามาพัฒนาสินค้าเกษตรรักษาคุณภาพสินค้าและอาหารให้อยู่ได้นานหลังการเก็บเกี่ยว (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร, ม.ป.ป.)

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการผลิตสินค้าทางการเกษตร เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจึงเป็นอีกกลุ่มที่เป็นผู้ผลิตอาหารสำคัญของประเทศโดยพืชที่ปลูกในพื้นที่มากที่สุด ได้แก่ ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, ๒๕๖๔) นอกจากพืชดังกล่าวแล้ว เกษตรกรยังมีการปลูกไม้ผล พืชผัก ปาล์มน้ำมัน เลี้ยงสัตว์ และกาแพ ซึ่งพืชและสัตว์เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่สร้างมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจให้กับเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยเฉพาะกาแพ ในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร อำเภอที่มีการปลูกกาแพในปริมาณมากคือ อำเภอท่าแซะ (ตำบลบร้อ) อำเภอสวี (ตำบลเขาค่าย) และอำเภอเมืองชุมพร (ตำบลถ้ำสิงห์) โดยแต่ละกลุ่ม

มีกระบวนการผลิตกาแฟแตกต่างกันไป ทั้งที่มีกระบวนการผลิตที่ครบวงจร โดยดำเนินการตั้งแต่กระบวนการผลิต การแปรรูปไปจนถึงการจำหน่าย หรือมีการผลิตในขั้นต้นน้ำถึงขั้นกลางน้ำ กระบวนการผลิตกาแฟจึงมีความน่าสนใจ ในการศึกษาการสูญเสียผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว และในปี ๒๕๖๕ มีการคาดการณ์ว่าการนำเข้ากาแฟและ ผลิตภัณฑ์กาแฟจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากความต้องการบริโภคในประเทศและการนำไปแปรรูปเพื่อส่งออกเพิ่มขึ้น (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, ๒๕๖๕) จึงเป็นโอกาสที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรมีการปลูกกาแฟเพิ่มขึ้น สร้างรายได้เพิ่มและพัฒนาการผลิตกาแฟให้มีคุณภาพ อีกทั้งการศึกษาการสูญเสียในพืชชนิดนี้ยังมีการศึกษาน้อย ดังนั้น เพื่อหาแนวทางในการลดการสูญเสียและแนวทางการจัดการสูญเสียที่เกิดขึ้น จึงได้มีการศึกษาการสูญเสีย และการจัดการการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยวของผลผลิตกาแฟในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยนำแนวทางที่ได้ไปสู่การกำหนด แนวทางในเชิงนโยบายหรือเชิงปฏิบัติให้กับเกษตรกร และเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษากระบวนการผลิตกาแฟของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร
๒. เพื่อศึกษาการสูญเสียและสาเหตุที่ทำให้เกิดการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยวของผลผลิตกาแฟ
๓. เพื่อศึกษาการจัดการการสูญเสียและของเสียหรือผลพลอยได้หลังการเก็บเกี่ยวของผลผลิตกาแฟ
๔. เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการลดการสูญเสียและการจัดการการสูญเสียของเสีย

หรือผลพลอยได้หลังการเก็บเกี่ยวของผลผลิตกาแฟ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. เกษตรกรรู้สาเหตุของการสูญเสีย การสูญเสียที่เกิดขึ้น ในกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยว ผลผลิต และมีแนวทางในการลดการสูญเสียและการจัดการการสูญเสีย ของเสียหรือผลพลอยได้หลังการเก็บเกี่ยว ผลผลิตสินค้าเกษตร รวมถึงการนำของเสียที่เกิดจากห่วงโซ่อุปทานไปสร้างมูลค่าเพิ่มได้

๒. เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. มีแนวทางในการลดการสูญเสียและการจัดการการสูญเสีย ของเสียหรือผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นจากห่วงโซ่อุปทาน เพื่อนำไปเป็นข้อเสนอแนะ แนะนำ หรือส่งเสริมให้กับเกษตรกรได้นำไปใช้ใน กระบวนการผลิตสินค้าทางการเกษตร

๓. ส.ป.ก. มีแนวทางในการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมเกษตรกรในกระบวนการจัดการ ผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตสินค้าทางการเกษตร รวมถึงการนำของเสียหรือผลพลอยได้จากกระบวนการผลิต ไปสร้างมูลค่าเพิ่ม หรือมีการจัดการที่เหมาะสมในแนวทางการจัดการของเสียเป็นศูนย์

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ผลิตกาแฟในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร ของกลุ่มเกษตรกรจำนวน ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย (๑) กลุ่มผู้ปลูกกาแฟสหกรณ์การเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินหงษ์เจริญ จำกัด ตำบลหงษ์เจริญ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร (๒) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มกาแฟบ้านถ้ำสิงห์ ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร และ (๓) กลุ่มเกษตรกรบ้านโป่งเงาะ ตำบลรับร้อ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร (แปลงใหญ่กาแฟ ตำบลรับร้อ)

๒. ขอบเขตด้านประชากร (๑) กลุ่มผู้ปลูกกาแฟสหกรณ์การเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินหงษ์เจริญ จำกัด ตำบลหงษ์เจริญ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร (๒) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มกาแฟบ้านถ้ำสิงห์ ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร และ (๓) กลุ่มเกษตรกรบ้านโป่งเงาะ ตำบลรับร้อ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร (แปลงใหญ่ กาแฟตำบลรับร้อ)

๓. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ประกอบด้วย
 - ๓.๑ กระบวนการผลิตกาแฟของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ที่จะศึกษา

๓.๒ สาเหตุที่ทำให้เกิดการสูญเสียและการสูญเสียของผลผลิต ของเสียหรือผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นในแต่ละกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตกาแฟ ตั้งแต่กระบวนการเก็บเกี่ยวไปจนถึงกระบวนการแปรรูปกาแฟ ของกลุ่มเกษตรกรที่ศึกษา

๓.๓ วิธีการจัดการการสูญเสีย ของเสียหรือผลพลอยได้หลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตกาแฟของกลุ่มเกษตรกรที่ศึกษา

๓.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะแนวทางในการลดการสูญเสียและการจัดการการสูญเสียของเสียและผลพลอยได้หลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตสินค้าเกษตรในเชิงนโยบายและในทางปฏิบัติการทบทวนวรรณกรรม

๑. การสูญเสียอาหารและการสูญเสียผลผลิตทางการเกษตร

๑.๑ ความหมายของอาหาร

๑.๒ ความหมายของการสูญเสียอาหาร

๑.๓ ความหมายของการสูญเสียผลผลิตทางการเกษตร

๑.๔ สาเหตุที่ทำให้เกิดการสูญเสีย

๑.๕ การดำเนินการหลังการผลิตและสาเหตุการสูญเสียในกระบวนการต่าง ๆ

๑.๖ ลักษณะการสูญเสีย

๒. ข้อมูลสถานการณ์การสูญเสียอาหาร

๓. ข้อมูลเกี่ยวกับกาแฟ

๓.๑ สถานการณ์การผลิตกาแฟ

๓.๒ สถานการณ์การผลิตกาแฟในเขตปฏิรูปที่ดิน

๓.๓ กระบวนการผลิตกาแฟ

๓.๔ ผลพลอยได้และการสูญเสียในกระบวนการผลิตกาแฟ

ระเบียบวิธีวิจัย

๑. พื้นที่ศึกษาและประชากร การวิจัยฉบับนี้ดำเนินการในพื้นที่ผลิตกาแฟในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร ของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตกาแฟ ๓ กลุ่ม ซึ่งมีพื้นที่ศึกษาและจำนวนประชากร ดังนี้

๑.๑ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟบ้านถ้ำสิงห์ ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร มีสมาชิกกลุ่มที่ปลูกกาแฟ จำนวน ๑๔๕ ราย พื้นที่ปลูกประมาณ ๓,๐๐๐ ไร่

๑.๒ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรบ้านโป่งเงาะ ตำบลศรีบร้อ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร จำนวน ๓๐ ราย พื้นที่ปลูกประมาณ ๑๕๐ ไร่

๑.๓ สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกกาแฟสหกรณ์การเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินหงษ์เจริญ จำกัด ตำบลหงษ์เจริญ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร มีสมาชิกกลุ่ม จำนวน ๔๒๐ ราย พื้นที่ประมาณ ๘๔๐ ไร่

๒. กลุ่มตัวอย่างและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เช่น ประธานกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่ม เกษตรกรสมาชิกกลุ่มที่มีความรู้ความชำนาญในกระบวนการผลิตกาแฟ เป็นต้น ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกลุ่มเกษตรกร เข้าใจ และสามารถให้ข้อมูลของการบริหารจัดการกระบวนการผลิตกาแฟได้ โดยเฉพาะกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยวจนถึงช่องทางตลาด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ การศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย บทความวิชาการ รายงานผลการศึกษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒. ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย การสำรวจพื้นที่ การเก็บตัวอย่างผลผลิตในขั้นตอนต่าง ๆ การสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย (๒.๑) ประธานกลุ่ม และ (๒.๒) เกษตรกรสมาชิกกลุ่มบางส่วน ทั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์ในรูปแบบกึ่งโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและแลกเปลี่ยนปัญหา และวิธีการในการจัดการการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยว รวมถึงแนวทางการลดหรือการจัดการการสูญเสียของการผลิตกาแฟ โดยใช้แบบบันทึกประเด็นการสนทนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เกี่ยวกับกระบวนการผลิตกาแฟ สาเหตุและการจัดการการสูญเสียอาหาร การผลิตและการตลาดของกาแฟ ซึ่งได้จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ค่าเฉลี่ย ร้อยละ เป็นต้น ใช้ในการวิเคราะห์การผลิตและการสูญเสียอาหารหลังการเก็บเกี่ยว ซึ่งได้จากการเก็บตัวอย่างการผลิตระยะเวลาการวิจัย เดือนตุลาคม ๒๕๖๕ - เดือนกันยายน ๒๕๖๖
งบประมาณ จำนวน ๑๑๕,๕๐๐ บาท (หนึ่งแสนหนึ่งหมื่นห้าพันห้าร้อยบาทถ้วน)

ประเด็นเพื่อพิจารณา

อนุมัติให้คณะผู้วิจัยดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาการสูญเสียและการจัดการการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยวของผลผลิตกาแฟในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดชุมพร และใช้วงเงินงบประมาณในการวิจัย จำนวน ๑๑๕,๕๐๐ บาท (หนึ่งแสนหนึ่งหมื่นห้าพันห้าร้อยบาทถ้วน)

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ

นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน ชี้แจงว่า คณะผู้วิจัยได้มีการปรับเปลี่ยนชื่อเรื่องและเนื้อหาของข้อเสนอโครงการตามข้อเสนอแนะของคณะทำงานกลั่นกรองผลงานวิชาการเรียบร้อยแล้ว

ประธานการประชุม ขอให้ตรวจสอบรูปแบบการจัดหน้าและพิสูจน์อักษรให้มี ความถูกต้อง

นายเกียรติยศ ทรงสง่า ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดที่ดิน ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. ควรปรับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ให้แสดงให้เห็นว่าจากผลการวิจัยเรื่องนี้จะเกิดประโยชน์ต่อใคร อย่างไร เช่น ประโยชน์ต่อเกษตรกร ส.ป.ก. และ ส.ป.ก. จังหวัด เป็นต้น

๒. การทบทวนวรรณกรรมในส่วนข้อมูลเกี่ยวกับกาแฟ ควรลำดับข้อมูลตั้งแต่สถานการณ์กาแฟโลก ประเทศไทย และในเขตปฏิรูปที่ดิน และควรทบทวนเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสูญเสียผลผลิตกาแฟสูญเสียว่าเกิดขึ้นในกระบวนการใด อย่างไร

๓. ในการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ควรระบุเครื่องมือที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ SWOT Analysis หรือเครื่องมืออื่นที่เหมาะสมด้วย

๔. ควรเพิ่มเติมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแยกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยให้ชัดเจน

นางสาวรุจี รอดชะ นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการพิเศษ เห็นด้วยกับผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดที่ดิน ในการปรับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ โดยควรระบุถึงการนำแนวทางที่ได้จากการวิจัยไปใช้ประโยชน์นอกจากนี้ ได้เสนอแนะให้คณะผู้วิจัยเพิ่มเติมการวิเคราะห์ผลทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของการสูญเสียผลผลิต และเสนอให้เพิ่มเติมแผนที่การปลูกกาแฟในประเทศไทย และพิจารณาความจำเป็นของการนำเสนอข้อมูลแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน

นายวิสุทธิ เลิศไกร วิศวกรการเกษตรชำนาญการพิเศษ เสนอให้คณะผู้วิจัยปรับหัวข้อโครงการวิจัย เป็น “การศึกษาการสูญเสียในการผลิตกาแฟ...” โดยขยายขอบเขตการวิจัยไปในกระบวนการเก็บเกี่ยวด้วย เนื่องจากสูญเสียผลผลิตส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงกระบวนการเก็บเกี่ยว

นางสาวนীরส โพธิ์เจริญ ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง เห็นด้วยกับการเปลี่ยนชื่อหัวข้อวิจัย

นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน ชี้แจงว่า ในการประชุมคณะทำงานกลั่นกรองผลงานวิชาการ เสนอให้มีการศึกษาการสูญเสียผลผลิตในช่วงก่อนการเก็บเกี่ยวด้วย

นางอาทิตยา พงษ์พรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้ความเห็นว่า การสูญเสียผลผลิตนั้นเกิดขึ้นก่อนช่วงการเก็บเกี่ยวด้วย เช่น การสูญเสียจากสาเหตุของโรคแมลงซึ่งอยู่ในขั้นตอนการปลูกและการดูแลรักษา แต่ขอบเขตการวิจัยดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวจนถึงการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับหัวข้อโครงการที่จะปรับ เห็นควรให้มีการศึกษาตลอดกระบวนการผลิต

ประธานการประชุม ขอให้นักวิจัยนำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการทุกท่านไปปรับปรุงข้อเสนอโครงการวิจัย

มติที่ประชุม เห็นชอบให้คณะผู้วิจัยดำเนินโครงการวิจัย และใช้วงเงินงบประมาณในการวิจัยจำนวน ๑๑๕,๕๐๐ บาท (หนึ่งแสนหนึ่งหมื่นห้าพันห้าร้อยบาทถ้วน) โดยให้ปรับปรุงแก้ไขตามความเห็นของคณะกรรมการ อาทิ การปรับชื่อหัวข้อวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ การทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติม การขยายขอบเขตการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๓.๒ แนวทางการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

โดย	นางสาวฐิติยา พาณิชเวชสันติ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักวิชาการและแผนงาน
	นางสาวจุฑาภรณ์ พ่วงพงษ์	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ สำนักวิชาการและแผนงาน
	นางสาวแพรวพรรณ ธานี	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ สำนักวิชาการและแผนงาน
	นางสาวปาริฉัตร ศรีชาว	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน สำนักวิชาการและแผนงาน
	นางสาววิชชุดา วงษ์ปลัมป์	นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
ที่ปรึกษาโครงการ	นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน สำนักวิชาการและแผนงาน
	นางสาวรุจี รอดชะ	นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการพิเศษ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

นางสาวฐิติยา พาณิชเวชสันติ นำเสนอที่ประชุม ดังนี้

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาคเกษตรมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย เห็นได้จากข้อมูลสถิติการจ้างงานของประชากรอายุ ๑๕ ปีขึ้นไปผู้มีงานทำ พบว่า ในปี ๒๕๖๔ การจ้างงานในภาคเกษตรกรรม การป่าไม้ และการประมงมีจำนวนสูงถึงร้อยละ ๓๑.๙ ของผู้มีงานทำทั่วประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๖๕) แม้ว่าตามตัวเลขเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศ มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศจะมีสัดส่วนมูลค่าของภาคเกษตรกรรมเพียงประมาณ

ร้อยละ ๘ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๕) อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่ผ่านมา เศรษฐกิจไทยได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด-๑๙ ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรม และภาคการท่องเที่ยวอย่างรุนแรง ส่งผลให้เกิดการหยุดจ้างงานอย่างเฉียบพลันและสูญเสียรายได้ที่จำเป็นต่อการครองชีพ เป็นที่ประจักษ์ว่าภาคการเกษตรได้ทำหน้าที่ในการบรรเทาความรุนแรงของผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในแง่เศรษฐกิจของประเทศ และยังเป็นพื้นที่รองรับแรงงานคืนถิ่นที่ได้รับผลกระทบจากการเลิกจ้างงานด้วย (สันติ ชัยศรีสวัสดิ์สุข, ๒๕๖๕)

ที่ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ และในทางเศรษฐศาสตร์ เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำมาใช้ผลิตร่วมกับปัจจัยการผลิตอื่น ทั้งแรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการผลิตทางภาคการเกษตร (พรพิมล ขำเพชร และชุลีรัตน์ คงเรือง, ๒๕๕๙) ที่ดินประเทศไทยมีพื้นที่รวมทั้งประเทศ ๓๒๐,๖๙๖,๘๘๘ ไร่ หรือประมาณ ๓๒๐.๗ ล้านไร่ แบ่งตามระบบการถือครองได้เป็น ๒ ประเภท คือ ที่ดินของเอกชน และที่ดินของรัฐ พื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศไทยกว่า ๑๔๙.๒๕ ล้านไร่ หรือร้อยละ ๔๖.๕๔ เป็นเนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๖๕) ที่ดินของรัฐที่มีการจัดสรรให้แก่ประชาชนที่สำคัญ ได้แก่ พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีพื้นที่ที่นำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินทั้งประเทศประมาณ ๔๐.๕๗ ล้านไร่ (อาทิตยา พงษ์พรหม, ๒๕๖๐) คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๖๕ ของพื้นที่ประเทศไทย

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มีภารกิจในการดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยการปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองในที่ดิน รวมถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยนำที่ดินของรัฐ หรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อ หรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งมีได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเอง หรือมีที่ดินเกินสิทธิ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเอง หรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ และสถาบันเกษตรกรได้เช่าซื้อ เช่าหรือเช่าทำประโยชน์โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกร การปรับปรุงทรัพยากร และปัจจัยการผลิต ตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผลประโยชน์ยิ่งขึ้น ปัจจุบัน (ข้อมูล ณ วันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕) ส.ป.ก. มีการจัดที่ดินให้แก่เกษตรกรแล้ว จำนวนประมาณ ๒.๗ ล้านราย พื้นที่ประมาณ ๓๖.๕๑ ล้านไร่ โดยแบ่งเป็นการจัดที่ดินเกษตรกรรม (ทั้งที่ดินที่เป็นของรัฐและที่ดินของเอกชนที่นำมาจัดสรร) ประมาณ ๓๖.๑ ล้านไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ ๒๔.๑๙ ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งประเทศ และเป็นการจัดที่ดินชุมชนเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย ประมาณ ๐.๔๑ ล้านไร่ (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, ๒๕๖๕ก) และส่วนที่เหลือเป็นการจัดที่ดินในประเภทอื่น ได้แก่ ที่ดินเพื่อกิจการสาธารณูปโภคและกิจการอื่น ๆ ที่ดินเพื่อประกอบกิจการอื่นที่เป็นการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดิน ที่ดินเพื่อกิจการพลังงาน การแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และประโยชน์สาธารณะของประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นพื้นที่เกษตรกรรม อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินในปัจจุบัน ไม่แตกต่างจากสถานการณ์ของประเทศในภาพรวมที่เกิดการแย่งที่ดินระหว่างภาคการเกษตรและอุตสาหกรรม การขยายตัวของชุมชนเมืองเข้าสู่พื้นที่ชนบทซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม และการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ไปเป็นพื้นที่การเกษตร (อาภาพรรณ พัฒนพันธุ์, ๒๕๖๔ และกรมพัฒนาที่ดิน, ๒๕๕๘) โดยพบว่า ในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินมีการใช้ที่ดินเพื่อกิจการอื่นนอกเหนือจากภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น อันเป็นผลจากการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ สังคม และการขยายตัวของชุมชน รวมถึงปัจจัยด้านนโยบายของภาครัฐ ในการกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษ การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ เป็นต้น ซึ่งส่งผลต่อแนวโน้มการใช้ที่ดิน การประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินในอนาคต ทั้งนี้ แนวทางหนึ่งในการจัดการการใช้ที่ดินเพื่อแก้ไขปัญหาข้างต้น คือ การวางแผนการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยการจำแนกพื้นที่ตามความเหมาะสมต่อการเกษตรกรรม และจัดกลุ่มประเภทการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้การบริหารการใช้ที่ดินในภาพรวมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ สามารถกำหนดมาตรการในการ

บริหารจัดการที่ดินแต่ละประเภทได้อย่างเหมาะสม (อาภาพรธณ พัฒนพันธุ์, ๒๕๖๔) ซึ่งในปัจจุบัน มีการนำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (GIS) เข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อการจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยกำหนดปัจจัยสำคัญในการวางแผนหรือจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดิน (นฤมล ทะสุวรรณ และพิสิษฐ์ สีนรุวนิช, ๒๕๕๘)

ในระดับนโยบายขององค์การ ตามแผนปฏิบัติการ ๕ ปี ของ ส.ป.ก. (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ซึ่งประกอบด้วยแผนปฏิบัติการ ๔ เรื่อง ได้กำหนดแผนปฏิบัติการที่ ๑ เรื่อง การบริหารจัดการและคุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีเป้าหมายที่ ๑ การวางแผนและจำแนกการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาประกอบด้วย ๑) วางแผนและจำแนกเขตการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กิจกรรมเกี่ยวเนื่องอื่น ๆ และพื้นที่ชุมชนให้เกิดความสมดุลและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคม โดยดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางผังเมืองและการกำหนดเขตการใช้ที่ดิน หน่วยงานพัฒนาพื้นที่เฉพาะ เช่น EEC เขตเศรษฐกิจพิเศษ และท้องถิ่น และชุมชน รวมทั้งประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการบริหารจัดการที่ดีในการวางแผน ทั้งนี้ในการวางแผนและจำแนกเขตการใช้ที่ดินต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของการปฏิรูปที่ดินเป็นสำคัญ และ ๒) จัดทำแผนที่แสดงเขตการใช้ที่ดินเพื่อกิจการแต่ละประเภทเพื่อเป็นกรอบในการจัดที่ดินทำกิน และการอนุญาตให้ใช้ที่ดินเพื่อกิจการอื่นนอกเหนือจากเกษตรกรรม และเป้าหมายที่ ๔ เรื่อง การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาในการติดตามและตรวจสอบการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตามการจำแนกเขตการใช้ที่ดินที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด โดยดำเนินงานร่วมกับหน่วยงาน ท้องถิ่น ชุมชน และเกษตรกรในพื้นที่ รวมทั้งใช้เทคโนโลยีนวัตกรรมในการติดตามตรวจสอบ เมื่อพบการใช้ที่ดินผิดประเภทให้ดำเนินการแก้ไขอย่างทันที เพื่อป้องกันการขยายตัวของชุมชนและกิจการอื่นเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรม (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, ๒๕๖๕ข)

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเสนอหัวข้อการวิจัย เรื่อง “แนวทางการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน” เพื่อศึกษาปัจจัยและเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง จัดทำแบบจำลองการจำแนกเขตฯ โดยใช้เครื่องมือ GIS เพื่อเสนอแนวทางการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่ปฏิรูปที่ดินและการวางแผนการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินได้อย่างเหมาะสม ตอบสนองนโยบายและความต้องการขององค์การในการปรับตัวภายใต้บริบทและสถานการณ์ด้านสังคมที่เปลี่ยนไป สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาตามแผนปฏิบัติการขององค์การ

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษา วิเคราะห์ ปัจจัยและเกณฑ์ในการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน
๒. เพื่อเสนอแบบจำลองการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เป้าหมาย
๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ส.ป.ก. สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน และวางแผนการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทพื้นที่

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาออกเป็น ๔ ส่วน ได้แก่
 - ๑.๑ ผลการศึกษา วิเคราะห์ เกี่ยวกับการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินในปัจจุบันและแนวโน้ม

ที่อาจเกิดขึ้น

๑.๒ ผลการศึกษาวិธีการ ปัจจัย และเกณฑ์ในการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ผู้นำชุมชน เป็นต้น

๑.๓ การจัดทำแบบจำลองการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงแผนที่ โดยใช้เครื่องมือสารสนเทศภูมิศาสตร์ GIS

๑.๔ ข้อเสนอแนะแนวทางการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒. ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสระบุรี

๓. ขอบเขตด้านประชากร เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสระบุรี

การทบทวนวรรณกรรม

๑. การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน

๑.๑ การใช้ประโยชน์ที่ดินและการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน

๑.๒ ระบบการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย

๑.๓ การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการผังเมือง

๑.๔ การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ชุมชนเมือง

๑.๕ ข้อมูลหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. การใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ Geographic Information System (GIS) เพื่อการจำแนกการใช้

ประโยชน์ที่ดิน

๒.๑ ความหมาย

๒.๒ วัตถุประสงค์ของการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

๒.๓ องค์ประกอบของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

๒.๔ หน้าที่ของ GIS

๒.๕ การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

๒.๖ กระบวนการวางผังเมืองรวมโดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

๒.๗ การวิเคราะห์ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยโปรแกรมประยุกต์ GIS

๓. สถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

๓.๑ ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

๓.๒ ที่ดินชุมชนเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย

๓.๓ ที่ดินเพื่อกิจการอื่นที่เป็นการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดิน

๓.๔ ที่ดินเพื่อกิจการสาธารณูปโภคและกิจการอื่น ๆ

๓.๕ ที่ดินเพื่อกิจการด้านพลังงาน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ

๔. นโยบายและโครงการของรัฐที่เกี่ยวข้อง

๔.๑ โครงการปรับปรุงแผนที่แนวเขตที่ดินของรัฐแบบบูรณาการ มาตรฐาน ๑ : ๔๐๐๐ (One Map)

๔.๒ การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by Agri-Map)

๔.๓ โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC)

ระเบียบวิธีวิจัย

๑. พื้นที่ศึกษาและประชากร พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสระบุรี เนื้อที่ ๒๖๓,๖๒๔ ไร่ จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการจัดที่ดิน จำนวน ๑๓,๕๔๓ ราย ทั้งนี้ เป็นการคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายแบบเจาะจง

๒. กลุ่มตัวอย่างและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้นำชุมชน และผู้นำเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

พื้นที่เป้าหมาย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากการทบทวนวรรณกรรมจาก เอกสารวิจัย เอกสารวิชาการ บทความ รายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การรวบรวมข้อมูลสถิติจากหน่วยงานต่าง ๆ และการจัดทำข้อมูลแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน ด้วย GIS

๒. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากการสำรวจภาคสนาม และการจัดเวทีประชาคม
การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การวิเคราะห์ทางสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics Analysis) เช่น ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ
๒. การวิเคราะห์ปัจจัยด้วยกระบวนการตัดสินใจแบบหลายหลักเกณฑ์ (Multi-criteria Decision Making) โดยใช้เครื่องมือทางสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS)
๓. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผล และเสนอแนะแนวทางการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะเวลาการวิจัย ระยะเวลา ๑๒ เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๖๕ – กันยายน ๒๕๖๖
งบประมาณ งบประมาณ จำนวน ๗๗,๐๐๐ บาท (เจ็ดหมื่นเจ็ดพันบาทถ้วน)

ประเด็นเพื่อพิจารณา

อนุมัติให้คณะผู้วิจัยดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในเขตปฏิรูปที่ดิน และใช้งบประมาณในการวิจัย จำนวน ๗๗,๐๐๐ บาท (เจ็ดหมื่นเจ็ดพันบาทถ้วน)

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ

นายเกียรติยศ ทรงสง่า ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดที่ดิน ให้ความเห็นว่างบประมาณที่เสนอมานี้จำนวนน้อยอาจไม่เพียงพอในการดำเนินโครงการวิจัย

ประธานการประชุม เห็นควรให้ทบทวนงบประมาณใหม่ โดยชี้แจงรายละเอียดของกิจกรรมที่จะใช้งบประมาณ

นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน เพิ่มเติมว่างบประมาณจำนวน ๗๗,๐๐๐ บาท เป็นค่าใช้จ่ายเฉพาะค่าเดินทางในการลงพื้นที่ภาคสนามเพียงอย่างเดียว ยังไม่รวมค่าใช้จ่ายในการลงพื้นที่ประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

นางสาวฉวีรส โพธิ์เจริญ ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง เสนอให้คณะผู้วิจัยทบทวนงบประมาณในการดำเนินโครงการวิจัยใหม่ และจัดทำเป็นวาระแจ้งเวียนให้คณะกรรมการเห็นชอบอีกครั้ง โดยขอแก้ไขข้อความใน ประเด็นเพื่อพิจารณา ของวาระที่ ๔.๓ จากอนุมัติเป็นเห็นชอบหลักการข้อเสนอโครงการวิจัย

นางอาทิตย์ยา พองพรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. เนื่องจากโครงการวิจัยดำเนินการศึกษาพื้นที่จังหวัดสระบุรีเป็นพื้นที่นำร่อง จึงควรปรับหัวข้อโครงการโดยระบุพื้นที่กรณีศึกษาให้ชัดเจน

๒. ควรระบุกิจกรรมการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนให้ชัดเจน โดยเฉพาะกิจกรรมการลงพื้นที่ เพื่อถ่ายทอดการคำนวณวงเงินงบประมาณให้สอดคล้องกับกิจกรรม

๓. ควรเตรียมจัดทำแบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์และประเด็นการจัดทำเวทีให้แล้วเสร็จก่อนลงพื้นที่

๔. ควรปรับเนื้อหาของประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาอาจจะได้เป็นโมเดลหรือแนวทาง เป็นข้อมูลสารสนเทศโดยสร้างแบบจำลองว่าหากใช้ปัจจัยในการจำแนก

พื้นที่เหล่านี้แล้วจะได้รับการจำแนกพื้นที่อย่างไร ซึ่งโดยแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำผลผลิตของโครงการ คือ โมเดลหรือแบบจำลองไปขยายผลในการวางแผนการใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินพื้นที่อื่น

นายสมศักดิ์ การเจริญกุลวงศ์ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน เพิ่มเติมว่าการวิจัยเรื่องนี้ อาจนำไปใช้ประโยชน์ในการต่อยอดเพื่อวางหลักเกณฑ์การบริหารจัดการและเก็บเงินค่าการใช้ประโยชน์ที่ดินเข้าสู่กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในอนาคต

นางสาวรุจี รอดชะ นักวิชาการแผนที่ชำนาญการพิเศษ เสนอให้ทบพวนวรรณกรรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับ นโยบายหรือโครงการของรัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดสระบุรี และการจำแนกเขตความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริบทสากลจากองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ หรือ FAO

มติที่ประชุม เห็นชอบในหลักการของข้อเสนอโครงการวิจัย โดยให้ทบพวนวงเงินงบประมาณใหม่และแจ้งเวียนให้คณะกรรมการฯ พิจารณาเห็นชอบอีกครั้ง และให้คณะผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ ในการปรับชื่อหัวข้อวิจัย การปรับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ การทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติม การกำหนดระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนดำเนินการให้ชัดเจน และการเตรียมจัดทำเครื่องมือวิจัย

เรื่องที่ ๔.๔ พิจารณาเห็นชอบเอกสารปฏิรูปที่ดินฉบับสมบูรณ์ จำนวน ๑ เรื่อง

คู่มือสำหรับการประเมินบุคคลและการประเมินผลงานเพื่อเลื่อนขั้นแต่งตั้ง ให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการ

โดย	นางสาวอนุสรรา พูลสวัสดิ์	นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ กองการเจ้าหน้าที่
	นางสาวมาลัย อยู่สบาย	นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ กองการเจ้าหน้าที่
	สิบทพวงศธร อมรพรหม	เจ้าหน้าที่ธุรการชำนาญงาน กองการเจ้าหน้าที่
ที่ปรึกษาโครงการ	นางสาวเมตตา คุณโณปถัมภ์	ผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่
	นางฉวีพร ดาวแจ้ง	ผู้อำนวยการกลุ่มบริหารผลการปฏิบัติราชการ
		และค่าตอบแทน กองการเจ้าหน้าที่

นางสาวอนุสรรา พูลสวัสดิ์ นำเสนอที่ประชุม ดังนี้

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการย้าย การโอน หรือการเลื่อน ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑ ตามมาตรา ๖๓ ได้ถูกนำไปรวมไว้ในกฎของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สำนักงาน ก.พ.) ว่าด้วยการย้าย การโอน หรือการเลื่อนข้าราชการพลเรือนสามัญไปแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการพลเรือนสามัญ ตำแหน่งประเภททั่วไป ประเภทวิชาการและประเภทอำนวยการ ในหรือต่างกระทรวงหรือกรม พ.ศ. ๒๕๖๔ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา (เล่ม ๑๓๘ ตอนที่ ๑๖ ก หน้า ๓๘) เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๔

สำนักงาน ก.พ. มีหนังสือ ที่ นร ๑๐๐๖/ว ๑๔ ลงวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๔ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการย้าย การโอน หรือการเลื่อนข้าราชการพลเรือนสามัญเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาการ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการย้าย การโอน หรือการเลื่อนข้าราชการพลเรือนสามัญเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาการ ประกอบกับ หนังสือ ที่ นร ๑๐๐๖/ว ๒๕ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๔ เรื่อง หลักเกณฑ์ และวิธีการประเมินผลงานเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาการ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลงาน เพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาการ โดยแจ้งเวียน กรมและจังหวัด ทราบและถือปฏิบัติ ตั้งแต่วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๔ เป็นต้นไป

คณะอนุกรรมการสามัญประจำกรม (อ.ก.พ.) ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ได้มีมติในการประชุม ครั้งที่ ๑/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๕ กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข การย้าย

การโอน การเลื่อน ข้าราชการพลเรือนสามัญเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการพิเศษลงมา โดยมีประกาศ อ.ก.พ.ส.ป.ก. ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เพื่อให้การเลื่อนข้าราชการพลเรือนสามัญเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการ ของ ส.ป.ก. เป็นไปอย่างมีระบบ มีประสิทธิภาพ เหมาะสม และสอดคล้องกับหลักเกณฑ์และวิธีการที่ ก.พ. กำหนด และเป็นไปตามประกาศ อ.ก.พ.ส.ป.ก. ดังกล่าว กองการเจ้าหน้าที่ (กกจ.) โดยกลุ่มบริหารผลการปฏิบัติราชการและค่าตอบแทน (กปค.) จึงได้จัดทำคู่มือสำหรับการประเมินบุคคลและการประเมินผลงานเพื่อเลื่อนขั้นแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการ พ.ศ. ๒๕๖๕ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้ขอรับการประเมินฯ ทราบถึงขั้นตอน วิธีการ ในการเลื่อนเป็นระดับชำนาญการ และสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการจัดทำเอกสาร เพื่อประกอบการขอรับการประเมินบุคคลและผลงาน ได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ และเป็นไปในทิศทางและมาตรฐานเดียวกัน รวมถึงเจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติงาน ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

องค์ประกอบของคู่มือ

๑. การประเมินบุคคล เพื่อเลื่อนขั้นแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการ
 - ๑.๑ แบบฟอร์มเอกสาร สำหรับประกอบการขอรับการประเมินบุคคล
 - ๑.๒ การจัดทำเอกสารเพื่อประกอบการขอรับการประเมินบุคคล
๒. การประเมินผลงาน เพื่อเลื่อนขั้นแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการ
 - ๒.๑ การจัดทำเอกสารเพื่อประกอบการขอรับการประเมินผลงาน (เอกสารฉบับสมบูรณ์)
 - ๒.๒ ตัวอย่างรูปแบบการจัดเรียงเอกสารฉบับสมบูรณ์
 - ๒.๓ ข้อเสนอแนะการเขียนผลงาน
๓. รูปแบบการจัดพิมพ์ผลงานนำเสนอ
 - ๓.๑ กระดาษที่ใช้พิมพ์
 - ๓.๒ หลักการพิมพ์
 - ๓.๓ การจัดพิมพ์ตาราง
 - ๓.๔ การจัดพิมพ์ภาพ
 - ๓.๕ การเขียนเอกสารอ้างอิง
๔. ประเด็นคำถาม - คำตอบ
๕. บรรณานุกรม
๖. ภาคผนวก

ประเด็นเพื่อพิจารณา

๑. เห็นชอบรายงานเอกสารปฏิรูปที่ดินฉบับสมบูรณ์ เรื่อง คู่มือสำหรับการประเมินบุคคลและการประเมินผลงานเพื่อเลื่อนขั้นแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการ ให้เข้าสู่กระบวนการจัดทำเล่มเอกสารวิชาการ ประเภท เอกสารปฏิรูปที่ดิน ต่อไป

๒. อนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการอ่านผลงานเอกสารปฏิรูปที่ดินฉบับสมบูรณ์ จำนวน ๒ ราย

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ

นายเกียรติยศ ทรงสง่า ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดที่ดิน ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรใช้ตัวเลขอารบิก เพื่อง่ายต่อการอ่าน และควรยกตัวอย่างการเขียนผลงานที่ดีเพื่อให้ผู้อ่านได้ศึกษา นอกจากนี้ ได้ให้ความเห็นว่าการอ้างอิงควรระบุเพียงปีพุทธศักราช (พ.ศ.) โดยไม่ต้องใส่เลขหน้า และควรจัดรูปแบบการอ้างอิงให้ถูกต้องและสอดคล้องกันทั้งเล่ม

นางอาทิตยา พงพรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ชี้แจงว่า คู่มือดังกล่าวมีการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของคณะทำงานกลั่นกรองผลงานวิชาการแล้วบางส่วน และเห็นด้วยในการปรับปรุงแบบการอ้างอิงและการใช้เลขและตัวอักษร โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

๑. ในหัวข้อเรื่องการประเมินผลงาน ควรปรับข้อแนะนำในการจัดทำผลงานให้ทันสมัย โดยสามารถนำตัวอย่างผลงานที่ดีมาใส่ในภาคผนวก
๒. การเขียนเนื้อหาที่เป็นขั้นตอนหรือมีการเรียงลำดับ ควรจัดทำเป็นหัวข้อตัวเลขและไม่ควรใช้ลูกศรในการชี้ลำดับถัดไป
๓. การใช้คำอธิบายภาพและตาราง ควรใช้คำที่สอดคล้องกับคู่มืออื่นของกองการเจ้าหน้าที่ เช่น ภาพที่... ตารางที่...

นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน เห็นด้วยเกี่ยวกับการปรับปรุงแบบการอ้างอิงและการใช้เลขและตัวอักษร และเสนอแนะเพิ่มเติมให้คณะผู้จัดทำกรีนนำเนื้อหาในบทที่ ๑ ก่อนนำไปสู่การเขียนแบบฟอร์ม และควรพิจารณาเพิ่มเติมข้อคำถามในประเด็นคำถาม - คำตอบ โดยสามารถขยายเนื้อหาเป็นอีกหนึ่งบทได้

ประธานการประชุม เห็นว่าการจัดทำคู่มือเป็นสิ่งที่ดี ทั้งนี้ คณะผู้จัดทำควรตรวจสอบรายละเอียดของหนังสือเวียนและระเบียบต่าง ๆ ของ สำนักงาน ก.พ. ให้เป็นปัจจุบัน และเห็นด้วยในประเด็นการตรวจสอบรูปแบบการเขียนผลงาน การจัดทำแบบฟอร์มและการใช้อักษรย่อ โดยให้ข้อควรระวังในการนำเสนอตัวอย่างการเขียนผลงานที่ดีว่าควรขออนุญาตเจ้าของผลงานก่อนเสมอ

นางสาวมนิสร โพธิ์เจริญ ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง กล่าวว่า การจัดทำคู่มือเป็นสิ่งที่ดี เพื่อให้มีแนวทางปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเห็นด้วยให้มีการกรีนนำและอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจก่อนเข้าสู่แบบฟอร์มต่าง ๆ ทั้งนี้ มีความเห็นว่าการจัดทำคู่มือ ยังควรใช้เลขไทยตามเดิม เนื่องจากการใช้ตัวเลขอารบิก อาจไม่สอดคล้องกับระเบียบสารบรรณ ซึ่งอาจส่งผลต่อการจัดทำตัวอย่างเอกสารแบบฟอร์มต่าง ๆ นอกจากนี้ ขอเสนอให้ใช้คำว่า เห็นชอบคู่มือ แทนคำว่า เห็นชอบรายงาน

นายสมศักดิ์ การเจริญกุลวงศ์ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเสนอผลงานที่ผ่านมาเพื่อขอประเมินผลงานของบุคลากรสำนักพัฒนาพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน (สพป.) พบว่า บางกรณีมีการดำเนินการที่เกินขอบเขตอำนาจที่ได้รับจากใบประกอบวิชาชีพ

นางสาวอนุสรา พูลสวัสดิ์ นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ นักวิจัย ชี้แจงคณะกรรมการเพิ่มเติมว่า คู่มือฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในหน่วยงาน ส.ป.ก. และไม่มีงบประมาณในการจัดทำ เนื่องจากจะเผยแพร่ด้วยรูปแบบไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ คณะผู้จัดทำได้ตรวจสอบระเบียบและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง และได้รวบรวมข้อมูลและแบบฟอร์มต่าง ๆ ไว้ในคู่มือฉบับนี้แล้ว

มติที่ประชุม

๑. เห็นชอบร่างคู่มือสำหรับการประเมินบุคคลและการประเมินผลงานเพื่อเลื่อนขั้นแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการ ให้เป็นเอกสารปฏิรูปที่ดิน โดยให้คณะผู้จัดทำปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ ในประเด็นของรูปแบบการเขียนเอกสารวิชาการ การอ้างอิง และการเพิ่มเติมตัวอย่างผลงานและข้อคำถาม - คำตอบ

๒. แต่งตั้งคณะกรรมการอ่านผลงาน จำนวน ๒ ราย ได้แก่

๒.๑ นายกฤษณะ ดีपालะ ผู้ตรวจราชการกรม

๒.๒ นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน

ระเบียบวาระที่ ๕ การทบทวนรายชื่อคณะกรรมการกลั่นกรองผลงานวิชาการ

นางอาทิตยา พงษ์พรหม ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน เสนอให้ทบทวนรายชื่อคณะกรรมการกลั่นกรองผลงานวิชาการ โดยควรให้ผู้อำนวยการกลุ่มที่ปฏิบัติงานด้านวิชาการของแต่ละสำนัก ร่วมเป็นคณะกรรมการฯ เพื่อการมีส่วนร่วมในการกลั่นกรองผลงานวิชาการของหน่วยงาน ซึ่งมีเนื้อหาหลากหลาย และเสนอให้ปรับรายชื่อผู้เชี่ยวชาญออกจากคณะกรรมการฯ เพื่อลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญเป็นคณะกรรมการวิชาการของ ส.ป.ก. แล้ว

นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน เห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว ประธานการประชุม เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ในการแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ควรใช้ชื่อตำแหน่งงาน แทนการระบุชื่อบุคคล เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานกรณีคณะกรรมการติดภารกิจ

มติที่ประชุม เห็นชอบให้ปรับคณะกรรมการกลั่นกรองผลงานวิชาการ โดยใช้ชื่อตำแหน่งผู้อำนวยการกลุ่มที่ปฏิบัติงานด้านวิชาการของแต่ละสำนัก ร่วมเป็นคณะกรรมการฯ

เลิกประชุมเวลา ๑๒.๓๐ น.

(นางสาวอารีวรรณ ช่างตระกูล)
นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
ผู้จัดบันทึกการประชุม

(นางสาวรัตติยา พาณิชยเวชสันติ)
นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
รักษาการในตำแหน่งนักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ
ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
ผู้ตรวจรายงานการประชุม